

Соматогения. Психогения. Ятрогения.

Катедра „Психиатрия и медицинска
психология“ МУ-Плевен

Въведение

- Различните органи и системи не са напълно самостоятелни функционални единици, а част от организма, който представлява и реагира като комплексна система
- В еволюцията нервната система се е специализирала да отговаря за единството на организма и да организира неговите реакции спрямо различните вътрешни и външни действия.
- Всички системи в организма са подчинени на контрола на ЦНС и по-специално мозъчната кора като най-висша в структурно и функционално отношение зона.

Въведение

- Всички вътрешни органи и системи в организма имат своето корово представителство.
- Когато човек е в нормално здравословно състояние, дейността на вътрешните органи не се усеща, защото сигналите за функционирането им са подпрагови и не стигат до съзнанието.
- Независимо че са неосъзнати, те имат важно значение, защото съвкупността от импулсите създават оптималния тонус на мозъчната кора, който формира така нареченото *витално чувство*.

Соматогения

- Когато в някой от органите и системите настъпят по-особени физически и патологични състояния, от тях до кората на мозъка започват да пристигат по-интензивни и осъзнати надпрагови импулси.
- В контекста на психосоматичната зависимост благодарение на кортико-висцералните връзки всички телесни болести предизвикват едни или други промени и на психично ниво.
- Тези психични промени от телесните заболявания се наричат *соматогенни реакции* и се обозначават с общото понятие *соматогения*.

Соматогения

- *Понятието **соматогения** включва всички психични промени и разстройства, обусловени от телесните заболявания, резултат от въздействие на механични, токсични, инфекциозни и други фактори върху ЦНС, които променят психичната активност и личностното функциониране (Иванов 1971; Милев, Мечков 1985).*
- Личността на заболялия до голяма степен определя особеностите на тези соматогенни реакции.

Соматогения

- Най-честите соматогенни прояви са:
  - Тревожност, потиснатост или смесени тревожно-депресивни състояния
  - астеничен синдром (отпадналост уморяемост)
  - Количествени разстройства на съзнанието (обнубиляция, сомнолентност, сопор, кома)
  - Качествени разстройства на съзнанието (делир, амениция)
  - Психотични състояния (халюцинации и/или налудности на фона на ясно съзнание)
  - Психоорганични състояния (характерови/личностови промени; дементни разстройства): при продължително въздействие на патогенния фактор

Психогения

- Психични проблеми могат да възникнат и по чисто психологичен път под влиянието на различни неблагоприятни психологични или социални фактори.
- Всички психични нарушения възникнали по този начин се определят като *психогенни реакции* и са обозначени с общото понятие *психогения*.

Психогения

- С понятието *психогения* се обозначават психичните промени и разстройства, които възникват вследствие на неблагоприятни психични фактори или от психичното въздействие на социалната среда [Иванов 1971; Милев, Мечков 1985].
- Пример за такъв тип разстройство е загубата на говор (афония), парези и парализи на крайниците, безчувственост или силно повишен усет към болка и др.

Психогения – основни групи психогенни разстройства

- *Фобийно-тревожните разстройства:* При тях тревожността се провокира само от или предимно от някои добре определени ситуации или обекти. Те обикновено се избягват или се понасят със страх.
- Фобийната тревожност варира по сила - от слабо неспокойство, през поява на паническа атака до ужас.

Психогения – основни групи психогенни разстройства

- *Паническото разстройство* (епизодична тревожност): повтарящи се внезапно настъпващи пристъпи на силна тревожност (паника, паническа атака), които не се ограничават до определена ситуация или обстоятелства, поради което са непредсказуеми.
- Симптомите на паническата атака варират по интензивност и най-често срещани са: сърцебиене, болка в гърдите, чувство на задушаване, световъртеж.
- Почти неизменно се среща вторичен страх от смърт, загуба на контрол или полудяване

Психогения – основни групи психогенни разстройства

- *Генерализирана тревожност*: Обичайни са оплакванията от силно напрежение (продължаващо месеци наред и без съществена причина), изпотяване, сърцебиене, чувство на задух/недостиг на въздух, епигастриален дискомфорт, главоболие, болки и схванатост на мускули, проблеми със съня и т.н.
- Има тенденция към хронифициране, когато често към тези симптоми се прибавя и потиснато настроение (*смесено тревожно-депресивно разстройство*)

Психогения – основни групи психогенни разстройства

- *Обсесивно-компулсивно разстройство* - повтарящи се натрапливи мисли (*обсесии*) или действия (*компулсии*). Натрапливите мисли са представи, образи или импулси, които нахлуват в съзнанието отново и отново в стереотипна форма. Те са почти винаги мъчителни и обикновено лицето се опитва безуспешно да им се противопостави. Компулсиите се развиват вторично като опит за намаляване на тревожността породена от обсесиите.
- Най-честите обсесии са за замърсяване (с компулсивно чистене и миене), за ред и симетрия (с компулсивно подреждане) и др.

Психогения – основни групи психогенни разстройства

- *Реакция на тежък стрес и разстройства в адаптацията* – тук спадат *остра стресова реакция* и *посттравматичното стресово разстройство (ПТСР)*, които са резултат от преживяно изключително стресогенно житейско събитие, както и т. нар. *адаптационно разстройство* възникващо при преживяване на значима житейска промяна.
- Симптомите при остра стресова реакция са разнообразни, ПТСР се характеризира с повтарящо се против волята непрекъснато препреживяване на травматичното събитие, а адаптационните разстройства протичат с тревожност, депресия или смесени състояния продължаващи до 2 месеца след събитието.

Психогения – основни групи психогенни разстройства

- *Дисоциативни (конверзионни) разстройства*
- частична или пълна загуба на нормалната интегрираност във времето, неосъзнаване на собствената идентичност и непосредствените усещания, и загуба на контрола над телесните движения (обикновено с тези прояви се цели привличане на вниманието от околните, независимо от това, част от проявите не подлежат на съзнателен контрол).

Психогения – основни групи психогенни разстройства

- *Соматоформни разстройства*: упорити оплаквания от телесни симптоми, придружени от непрестанно настояване за медицински изследвания, въпреки повтарящите се негативни резултати.
- Дори когато появата на симптомите е в близка връзка с неприятни жизнени събития, трудности или конфликти, пациентът обикновено се противопоставя на опитите да се обсъжда евентуална психологична причинност;
- При тези разстройства, също като конверсионните, често се наблюдава търсещо внимание (хистрионно) поведение.

Психогения – основни групи психогенни разстройства

- *Хипохондрично разстройство* - трайна персистираща загриженост за собственото здраве.
- Психогенни въздействия могат да бъдат причина и за възникване на психотични състояния, т.е. такива, при които поведението е грубо несъответно и е свързано с налудности, халюцинации и болестно нарушена ориентация.

Психосоматична зависимост

- Психогенните и соматогенните реакции взаимодействат едновременно върху човешката дейност и образуват едно единство, наречено *психосоматична зависимост*.
- По линията на психосоматичната зависимост психогенните реакции могат да подтиснат или да нарушат функционирането на даден орган или да доведат до телесно заболяване

Ятрогения

- Към групата на психогенните заболявания се включва и т.нар. *ятрогения*. Отнася се за психични заболявания, предизвикани от неправилната намеса на лекаря или на медицинския персонал.
- *С понятието ятрогения* (от гр. iatros - лекар и genesis - произход) се обозначава *психогенно психично състояние (невроза или реактивна психоза), предизвикано от невнимателни изказвания или постъпки на лице от медицинския персонал, неблагоприятно действащи върху психиката на болния*

Ятрогения

- Различаваме:
  - *Соматична ятрогения*, при която става дума за причиняване на вреда от лекарства (алергични реакции), механични манипулации (хирургични интервенции), облъчване (рентгеново лечение) и др.
  - *Психична ятрогения*, т.е. болестотворно въздействие върху психичното състояние на болния.

Ятрогения

- Ятрогения може да се развие при неподходящо разяснение за същността на оплакванията, или от невярно диагностицирано заболяване, каквото всъщност болният няма или го има в съвсем лека степен, но погрешно е преценено като тежко.
- Думите на медицинския персонал, че болният има сериозно заболяване, че го застрашават непоправими усложнения (остра сърдечна слабост, мозъчен удар и др.) се запечатват силно в съзнанието на пациента.

Ятрогения

- За появата на ятрогенията голяма роля играят разговорите с трети лица (обсъждане диагнозата по време на визитация).
- Понякога тя възниква и без прякото участие на персонала, когато в ръцете на болния попадне история на заболяването или резултатите от някои инструментални изследвания. Въз основа на тях той сам чрез прочитане на медицински книги или по друг начин стига до убеждението, че има тежка и нелечима болест.

Ятрогения

- *Егротогения* – смята се за подвариант на ятрогенията.
- Представлява отрицателно психологично въздействие на думите и изказванията на едни пациенти върху други пациенти, които в едни случаи водят до тревожно-невротични реакции на потърпевшия, а в други усилват вече налични такива.

Ятрогения

- Масовата ятрогенизация се наблюдава сравнително рядко. Появява се след слушането на неправилно построена популярна медицинска беседа.
- Лекции, в които подробно се описват признаците, протичането усложненията на заболяването, водят до това, че някои хора започват да откриват у себе си същите страдания.
- Соматогенните и психогенните фактори обикновено въздействат върху човешката личност едновременно. Соматогенията и психогенията образуват неделимо единство.